

Mgr Agata Muc
Katowice – UŚ

GROMADZENIE ZBIORÓW W BIBLIOTECĘ TEOLOGICZNEJ UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO W KATOWICACH – ASPEKT FINANSOWY

Abstract

Acquisition of resources constitutes one of the library's principal tasks. The article presents the financial aspect of collecting documents in the Theological Library at University of Silesia in Katowice. It is the only institution in the library-information system, which has two sources of funding. One part of resources comes from the University, the second part of the money is passed by the Catholic Church through the Archdiocese of Katowice. Such a method of financing provides the systematic development of the library and its collections.

Streszczenie

Gromadzenie to jedno z najważniejszych zadań biblioteki. Artykuł przedstawia finansowy aspekt rozwoju księgozbioru w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jest ona jedyną instytucją w systemie biblioteczno-informacyjnym, która dysponuje dwoma źródłami finansowania. Jedna część środków pochodzi z Uniwersytetu, natomiast druga część pieniędzy jest przekazywana przez Kościół katolicki za pośrednictwem Archidiecezji Katowickiej. Taki sposób finansowania zapewnia systematyczny rozwój biblioteki i jej księgozbioru.

1. Wstęp

Zawarcie konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską w 1993 r. umożliwiło powrót teologii akademickiej na polskie uniwersytety¹. Konkordat potwierdzał prawo Kościoła do zakładania nowych uczelni katolickich, w tym także wydziałów teologicznych na uniwersytetach państwowych, regulował nie tylko sytuację i status wyższych uczelni kościelnych w Polsce, ale także gwarantował dotacje państwowe na ich rzecz². Pojawienie się nowych, sprzyjających warunków społeczno-politycznych spowodowało, że w ciągu kilku lat utworzono wydziały teologiczne na sześciu uniwersytetach - w Opolu (1994 r.), Poznaniu (1998 r.), Olsztynie (1999 r.), Katowicach (2000 r.), Toruniu (2001 r.) oraz Szczecinie (2003 r.). Powstawaniu nowych

¹ Więcej na temat teologii akademickiej - zob. Wincenty Myszor: *Teologia akademicka, jej granice i ograniczenia*. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2010 T. 43 nr 1 s. 141-150

² Józef Krukowski: *Konkordat polski: znaczenie i realizacja*. Lublin 1999 s. 145

jednostek towarzyszyło otwieranie bibliotek o profilu teologicznym, które najczęściej tworzono na bazie księgozbiorów należących do wyższych seminariów duchownych. Przedstawiciele poszczególnych kurii diecezjalnych lub archidiecezjalnych w umowach zawieranych z władzami uniwersyteckimi przekazywali zasoby seminaryjne na użytek pracowników naukowych oraz studentów. Należy jednak zaznaczyć, że prawnym właścicielem zasobów nadal miał pozostawać Kościół katolicki. W ten sposób u progu swej działalności biblioteki wydziałów teologicznych miały możliwość zaistnieć w strukturach akademickich systemów biblioteczno-informacyjnych jako ważne ogniwa tychże systemów, ponieważ zazwyczaj już w momencie otwarcia oferowały bogate i cenne księgozbiory³.

2. Biblioteka Teologiczna jako element systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Śląskiego

Podobnie wyglądała geneza utworzenia Biblioteki Teologicznej na Uniwersytecie Śląskim [dalej: BT UŚ] w Katowicach⁴. Bogatą tradycję i pokaźny księgozbiór zawdzięcza poprzedniczce - Bibliotece Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego⁵, której korzenie sięgały 1927 r., kiedy to w Krakowie wybudowano gmach Seminarium Duchownego Diecezji Śląskiej. Od początku jej zasoby powiększały się dzięki darom przekazywanym przez różne instytucje oraz osoby prywatne, często zapisujące własne księgozbiory testamentalnie⁶. Przełomowym dla ksiąźnicy był rok 1980, kiedy seminarium przeniesiono z Krakowa do Katowic - wówczas do krakowskich zbiorów seminaryjnych dołączono, powstały w okresie międzywojennym, księgozbiór biblioteki katowickiej Kurii Diecezjalnej liczący 19 tys. woluminów⁷. Kolejne lata przyniosły systematyczny rozwój zasobów, dzięki czemu w momencie utworzenia Wydziału Teologicznego [dalej: WT], władze kościelne mogły przekazać na potrzeby społeczności UŚ księgozbiór liczący ponad 100 tys. woluminów, w tym 729 tytułów czasopism pol-

---

³ Agata Muc: Sposoby finansowania zasobów bibliotek wydziałów teologicznych w Polsce. *Flides* 2010 nr 1/2 s. 16

⁴ Zarządzenie nr 54/2001 z dnia 28 września 2001 r. Rektora Uniwersytetu Śląskiego w sprawie powołania Biblioteki Wydziału Teologicznego. Tryb dostępu: <http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/zarz200154.pdf>. [Dostęp: 5 XI 2013]

⁵ Więcej o historii Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego – zob. Tadeusz Czakański: Historia Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego (1927-2000). *Wiad. Archidiec.* 2000 nr 11 s. 530-540; Tenże: Historia Biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego. W: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924-2004* /red. Józef Kupny. Katowice 2004 s. 283-292

⁶ Więcej na temat darczyńców biblioteki Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego – zob. Weronika Pawłowicz: *Księgozbiory polskiego duchowieństwa katolickiego na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku (do 1939 r.)*. Katowice 2009

⁷ Bogumiła Warząchowska: *Książka, prasa i biblioteka w działalności Kościoła katolickiego w województwie śląskim (1922-1939)*. Katowice 2012 s. 232-246

skich i zagranicznych⁸. W porównaniu z innymi bibliotekami wydziałowymi BT, już w chwili otwarcia dysponowała największymi zasobami i stała się znaczącym elementem uczelnianego systemu biblioteczo-informacyjnego⁹.

Obecnie w UŚ funkcjonuje system składający się z następujących jednostek organizacyjnych i stanowisk pracy:

1. Dyrektor i Zastępca Dyrektora Biblioteki UŚ:
  - Kolegium Biblioteki,
  - Biblioteka i Czytelnia Brytyjska (The British Library of the University of Silesia),
  - Biblioteka Niemiecka (Deutscher Lesesaal),
  - Centrum Kultury i Informacji Amerykańskiej „American Corner”.
2. Samodzielna Sekcja Kontroli i Selekcji Zbiorów.
3. Oddział Gromadzenia, Uzupełniania i Opracowania Zbiorów:
  - a) Bibliotekarz Systemowy.
4. Oddział Udostępniania Zbiorów i Informacji Naukowej:
  - a) Pracownia Zbiorów Specjalnych,
  - b) Sekcja Magazynowa.
5. Oddział Obsługi Informatycznej Bibliotek.
6. Samodzielna Sekcja Administracyjno-Gospodarcza.
7. Oddziały Specjalistyczne.
8. Biblioteki specjalistyczne w jednostkach organizacyjnych Uniwersytetu¹⁰.

BT to jedna z 10 bibliotek specjalistycznych wchodzących w skład uniwersyteckiego systemu biblioteczo-informacyjnego. Obok księżnic poszczególnych wydziałów – takich jak Wydział Nauk Społecznych, Pedagogiki i Psychologii, Prawa i Administracji, Radia i Telewizji, Nauk o Ziemi oraz Filologicznego - działają tu także Biblioteka

---

⁸ Umowa użyczenia zawarta w dniu 1 września 2001 r. w Katowicach pomiędzy Archidiecezją Katowicką a Uniwersytetem Śląskim. § 2, punkt 2: „Księgozbiór będący przedmiotem użyczenia udostępniony będzie w pierwszym rzędzie studentom i pracownikom Wydziału Teologicznego, a także całej społeczności Uniwersytetu Śląskiego, na zasadach ustalonych w regulaminie Biblioteki Wydziału teologicznego”

⁹ Bogumiła Warzachowska: Stara biblioteka nowego wydziału Uniwersytetu Śląskiego. *Biuletyn EBIB*. 2002 nr 6. Tryb dostępu: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/35/warzachowska.php>. [Dostęp: 5 XI 2013]

¹⁰ Regulamin organizacyjny systemu biblioteczo-informacyjnego Uniwersytetu Śląskiego. Załącznik nr 1 do Uchwały nr 65 Senatu UŚ z dnia 29 maja 2007 r. Tryb dostępu: <http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/prawo/uchw20076501.pdf>. [Dostęp: 5 XI 2013]; Uchwała nr 155 Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 25 czerwca 2013 r. zmieniająca uchwałę w sprawie ustalenia *Regulaminu organizacyjnego systemu biblioteczo-informacyjnego Uniwersytetu Śląskiego*. Tryb dostępu: <http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/uchw2013155.pdf>. [Dostęp: 5 XI 2013]

Szkoły Zarządzania oraz Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych¹¹. Oprócz tego, że BT jest częścią ogólnouczelnianego systemu, jednocześnie ze względu na specyfikę organizacyjną macierzystego wydziału, tworzy własny wieloelementowy podsystem - złożony z podstawowego księgozbioru w zasobie magazynowym, Czytelni Ogólnej, Wypożyczalni oraz z wydzielonej literatury w bibliotekach zakładowych¹². Obok książek wypożyczanych na zewnątrz, w magazynach są przechowywane zasoby udostępniane prezencyjnie, pochodzące z Biblioteki Diecezjalnej, wyodrębnionych kolekcji poszczególnych darczyńców, zbiorów należących do Uniwersytetu Śląskiego, czasopism oraz dokumentów specjalnych.

Biblioteki zakładowe zostały utworzone tuż po uruchomieniu WT, natomiast w 2004 r. przeniesiono je z budynku Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego do nowo wybudowanego gmachu przy ulicy Jordana. Natomiast zbiory BT nadal pozostały w wydzielonych pomieszczeniach seminarium przy ulicy Wita Stwosza. Powołaniu bibliotek zakładowych przyświecał cel stworzenia podręcznego zaplecza naukowo-badawczego dla pracowników oraz umożliwienie studentom dotarcia do wydawnictw wykorzystywanych podczas zajęć seminaryjnych. Wyselekcjonowane z głównego zasobu bibliotecznego wysokospecjalistyczne książki trafiły do następujących zakładów:

1. Zakład Katechetyki, Pedagogiki i Katolickiej Nauki Społecznej,
2. Zakład Liturgiki i Homiletyki,
3. Zakład Misjologii i Teologii Ekumenicznej,
4. Zakład Nauk o Rodzinie,
5. Zakład Prawa Kanonicznego,
6. Zakład Teologii Biblijnej Starego i Nowego Testamentu,
7. Zakład Teologii Dogmatycznej,
8. Zakład Teologii Fundamentalnej i Filozofii Chrześcijańskiej,
9. Zakład Teologii Moralnej i Duchowości,
10. Zakład Teologii Pastoralnej i Historii Duszpasterstwa,
11. Zakład Teologii Patrystycznej i Historii Kościoła.

Publikacje z poszczególnych zakładów są udostępniane w systemie prezencyjnym w czasie wyznaczonych godzin dyżurów odbywanych przez pracowników naukowych¹³. Natomiast gromadzeniem i opracowaniem nowości przeznaczonych do

---

¹¹ Uchwała nr 155 Senatu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 25 czerwca 2013 r. Załącznik nr 2. Tryb dostępu: <http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/prawo/uchw201315502.pdf>. [Dostęp: 5 XI 2013]

¹² Bogumiła Warząchowska: Zbiory Biblioteki Teologicznej w służbie społeczności akademickiej. W: Biblioteka otwarta, wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego / pod red. Marii Kycler, Dariusza Pawełca. Katowice 2008 s. 327-339

¹³ Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w latach 2000-2005 / oprac. Leszek Szewczyk. Katowice 2005 s. 203

zakładów zajmują się bibliotekarze, którzy dbają o warsztat informacyjny zbiorów, wprowadzając dane do wspólnego katalogu elektronicznego i nanosząc odpowiednie oznaczenia wraz z siglami. Badania prowadzone na WT mają istotny wpływ na przyrost książek w bibliotekach zakładowych, ponieważ literatura naukowa kupowana jest głównie ze środków UŚ w ramach przyznawanych przez Komitet Badań Naukowych funduszy na badania statutowe i własne. Obecnie na Wydziale zgromadzonych jest ponad 7 tys. woluminów, co stanowi ok. 26% całego księgozbioru BT. Należy podkreślić, że stała współpraca z naukowcami w zakresie polityki gromadzenia zbiorów pozwala na systematyczne uzupełnianie zbiorów w nowości oraz sprzyja sprawnemu funkcjonowaniu wydziałowego systemu biblioteczo-informacyjnego.

3. Źródła finansowania a zakup zbiorów w działalności Biblioteki Teologicznej

BT jako jedyna spośród bibliotek specjalistycznych UŚ ma możliwość prowadzenia odrębnej polityki gromadzenia zbiorów. Od początku swej działalności samodzielnie dokonuje zakupów, zainicjowała i prowadzi wymianę zbiorów oraz przyjmuje największą liczbę darów. Z profilu biblioteki wynika jej podstawowe zadanie, jakim jest gromadzenie publikacji teologicznych ukazujących się w Polsce oraz literatury z zakresu historii i współczesności Śląska. Biblioteka zabiega również o nabywanie jak największej liczby wydawnictw o charakterze informacyjno-naukowym typu encyklopedie, słowniki, bibliografie, biografie oraz leksykony przechowywane w Czytelnii ogólnej. Dzięki temu jest jedyną placówką na terenie Katowic, która dba o kompletność zbiorów współczesnej problematyki teologicznej kościołów chrześcijańskich oraz innych wyznań i religii¹⁴.

Finansowanie nabytków w BT odbywa się w podobny sposób jak ma to miejsce w pozostałych jednostkach uczelnianego systemu biblioteczo-informacyjnego oraz innych bibliotekach akademickich w Polsce i za granicą¹⁵. Środki na finansowanie zbiorów w UŚ pochodzą z:

- dotacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na badania statutowe i własne,
- grantów,
- dotacji rektora z opłat za zajęcia dydaktyczne,
- opłat za studia niestacjonarne, podyplomowe i kursy,

¹⁴ Bogumiła Warząchowska: Działalność Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2006 T. 29 nr 2 s. 441

¹⁵ Zdzisław Gębołyś: Zasady gromadzenia zbiorów w bibliotekach uniwersyteckich: doświadczenia polskie i zagraniczne. W: Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich / pod red. Urszuli Gana-kowskiej, Mirosławy Różyckiej. Szczecin 2012 s. 7-32

- dochodów własnych bibliotek,
- dotacji obcych¹⁶.

BT korzysta z większości wymienionych źródeł za wyjątkiem pieniędzy pochodzących z dotacji rektora z opłat za zajęcia dydaktyczne oraz opłat za studia niestacjonarne, podyplomowe i kursy. Przy czym najważniejszą rolę w działalności biblioteki odgrywają stałe fundusze pochodzące z dotacji Kościoła katolickiego. Przedstawiciele Archidiecezji Katowickiej zawierając w 2001 r. umowę użyczenia księgozbioru Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego na potrzeby społeczności UŚ, zaznaczyli w aneksie, że: „Uzupełnianie zbioru bibliotecznego o książki, czasopisma oraz inne materiały zarówno w postaci drukowanej jak i elektronicznej, potrzebne do celów badań naukowych i dydaktycznych prowadzonych na Wydziale Teologicznym finansowane jest przez Archidiecezję Katowicką”¹⁷. Zobowiązania materialne Kurii w warunkach borykania się z ciągłymi problemami finansowymi w wielu bibliotekach stwarza pewną stabilność oraz umożliwia planowy, przemyślany dobór literatury do bieżącego zakupu, uzupełnień wydawnictw wielotomowych i serii, a także prowadzenie polskiej i zagranicznej prenumeraty czasopism¹⁸.

Środki przyznawane z budżetu Archidiecezji Katowickiej przeznaczane są nie tylko na pozycje o tematyce ściśle teologicznej, ale także na zakup publikacji interdyscyplinarnych. Dzięki temu jest możliwe systematyczne uzupełnianie zarówno księgozbioru podstawowego, jak i podręcznego Czytelnicy Ogólnej o dzieła z dyscyplin pomocniczych dla teologii i filozofii, a więc historii, socjologii, pedagogiki, psychologii oraz prawa. Należy podkreślić, że dobra współpraca na linii: Kuria – Biblioteka w nabywaniu literatury, umożliwiającej rozwój naukowy pracowników WT¹⁹ jest istotnym czynnikiem rozwoju księgozbioru, co szczególnie widać w kontekście ogólnej kondycji finansowej bibliotek uniwersyteckich w kraju. Dodatkowo dotacje kościelne są kierowane na wyposażenie i utrzymanie pomieszczeń bibliotecznych, zakup artykułów biurowych, konserwację i wymianę sprzętu komputerowego oraz kserograficznego dla czytelników. Jednak jednym z najpoważniejszych wydatków ponoszonych przez Archidiecezję Katowicką jest finansowanie generalnego remontu powierzchni magazynowych biblioteki, co jest związane z przebudową oraz adaptacją części pomieszczeń Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego.

¹⁶ Sprawozdania z działalności Biblioteki UŚ za lata 2001-2012 [BT – dokumentacja]

¹⁷ Umowa Użyczenia zawarta w dniu 1 września 2001 r. w Katowicach pomiędzy: Archidiecezją Katowicką w Katowicach a Uniwersytetem Śląskim w Katowicach. Aneks do umowy. Punkt 1

¹⁸ Eliza Lubojańska: Gromadzenie i uzupełnianie zbiorów w Bibliotece Teologicznej ze środków Kurii Metropolitalnej w Katowicach. *Fides* 2010 nr 1/2 s. 31

¹⁹ Taż: Publikacje pracowników Wydziału Teologicznego w bazie „Bibliografia dorobku pracowników Uniwersytetu Śląskiego”. *Fides* 2012 nr 2 s. 123-134

Uniwersytet Śląski przekazuje pieniądze przede wszystkim na badania statutowe i projekty badawcze (granty) pracowników naukowych zatrudnionych na WT, a z kolei kupowane są dokumenty zasilające księgozbiory bibliotek zakładowych oraz księgozbiór podstawowy. Wielkość tych dochodów uzależniona jest od aktywności naukowej nauczycieli akademickich zatrudnionych na Wydziale oraz młodych naukowców, którzy dopiero rozpoczynają prowadzenie badań w ramach studiów doktoranckich²⁰. Zakup publikacji finansowanych przez uniwersytet zależny jest od sumy, jaką przyznano konkretnym jednostkom wchodzącym w skład tej uczelni. Jest to uwarunkowane wieloma czynnikami podlegającymi określonym regulacjom prawnym²¹. Poniżej przedstawiono jak zmieniała się wielkość nakładów pochodzących z funduszy uniwersyteckich oraz kościelnych przeznaczanych na zakup zbiorów od momentu utworzenia BT do końca 2012 r.

Pomimo, że główny ciężar związany z finansowaniem księgozbioru spoczywa na Kurii Metropolitalnej, to od kilku ostatnich lat zauważalny jest wzrost nakładów ponoszonych przez UŚ z tytułu badań prowadzonych przez pracowników WT. Biorąc pod uwagę fakt nieustannego dążenia naukowców do osiągania kolejnych stopni awansu zawodowego, tendencja ta będzie utrzymywała się nadal.

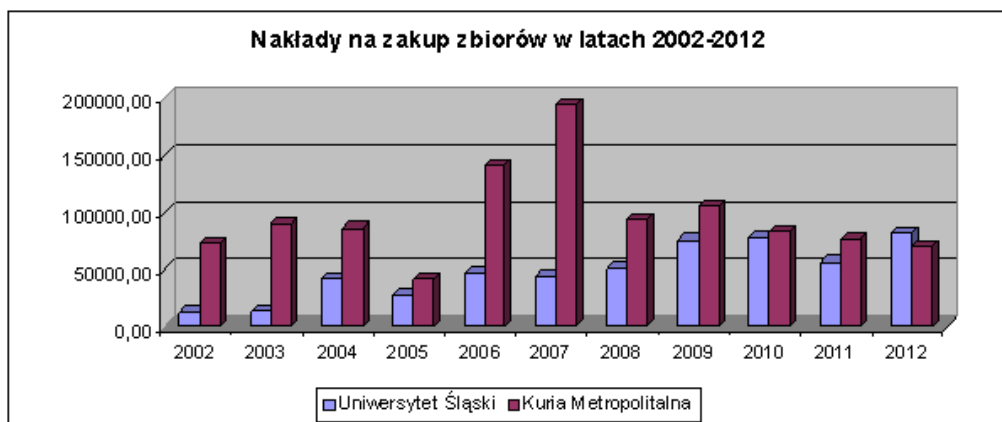
Początkowo w BT dominującą rolę odgrywał zakup wydawnictw krajowych, który w najwcześniejszych latach funkcjonowania wydziału kilkakrotnie przewyższał zakup publikacji zagranicznych. Jednak w ostatnim okresie zauważalny jest proces zmniejszania się różnicy środków zaangażowanych w zakup publikacji polskich, a budżetem przeznaczonym na kupno książek zagranicznych. W roku 2007 tendencja ta została nawet odwrócona na korzyść książek z wydawnictw obcych²². Znacząco wpłynął na to pokaźny zakup, jaki został dokonany w oficynie Brepols, celem uzupełnienia brakujących tomów wydawnictw seryjnych. Biblioteka nawiązała bezpośrednią współpracę z belgijskim wydawnictwem Brepols. Stało się to możliwe, ponieważ BT należy do Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES działającej w ramach Stowarzyszenia Europejskich Bibliotek Teologicznych BETH (Bibliothèques Européennes de Théologie)²³. Wydawnictwo zaproponowało wszystkim członkom Federacji 25% rabat na wyjątko-

²⁰ Taż: Zakup literatury naukowej ze środków własnych i projektów badawczych (grantów) Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. W: Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce: historia i współczesność / red. Henryk Olszar, Bogumiła Warząchowska. Katowice 2009 s. 119-131

²¹ Kryteria przyznawania środków finansowych budżetu państwa i innych źródeł określa ją Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (Dz. U. z dnia 4 czerwca 2010 r.) ; Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 23 września 2010 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność upowszechniającą naukę (Dz. U. z dnia 29 września 2010 r.)

²² Agata Muc: Zakup książek przez Bibliotekę Teologiczną Uniwersytetu Śląskiego. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 2007 T. 88 s. 142-143

²³ Por. Gabriela Łącka: Współpraca Biblioteki Teologicznej z Federacją Bibliotek Kościelnych FIDES. W: *Biblioteki kościelne ...* s. 93-102

wo wartościowe materiały źródłowe, dostępne w niewielu miejscach w Polsce. W ten sposób udało się uzupełnić m.in. obszerną serię naukową *Corpus Christianorum*²⁴.

Oprócz wydawnictw zwartych z puli finansowej badań statutowych, zamawiane są również obcojęzyczne czasopisma naukowe, co odbywa się za pośrednictwem Biblioteki UŚ z zachowaniem procedur aktualnie obowiązującej Ustawy „Prawo zamówień publicznych”²⁵. Ujmując rzecz ilościowo, na początku działalności naukowo-dydaktycznej WT do zbiorów biblioteki trafiało tą drogą 18 tytułów czasopism, natomiast obecnie liczba ta wynosi 34 tytuły. Znaczna część tych czasopism stanowi kontynuację periodyków gromadzonych na przestrzeni lat przez księżnicę Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego.

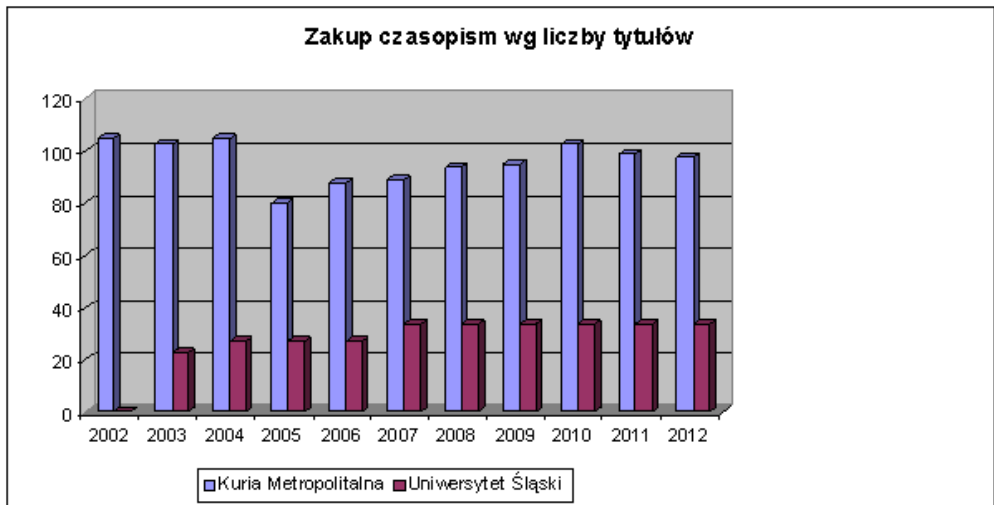
Natomiast ze środków kościelnych prenumerowanych jest łącznie 118 tytułów, w tym 20 - obcojęzycznych²⁶. W początkowej fazie działalności biblioteki czasopisma zagraniczne zamawiano bezpośrednio u wydawców, co wymagało od bibliotekarza prowadzenia stałej korespondencji z oficynami w wielu krajach, a dokonywanie zagranicznych przelewów pociągało za sobą konieczność odbywania systematycznych wizyt w banku. Po pewnym czasie do sprowadzania literatury z innych krajów zaczęto wykorzystywać wyspecjalizowane firmy pośredniczące w zakupie pozycji obcojęzycznych, co skróciło czas i obniżyło koszty sprowadzanych materiałów.

²⁴ Bogumiła Warząchowska: „Corpus Christianorum” w zbiorach Biblioteki Teologicznej. W: Biblioteki kościelne ... s. 148-154

²⁵ Por. Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2004 r., nr 19, poz. 177) oraz Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo zamówień publicznych (Dz. U. 2011 r., nr 87, poz. 484)

²⁶ Jolanta Październiak: Gromadzenie czasopism w zbiorach Biblioteki Teologicznej. W: Biblioteki kościelne ... s. 111-118

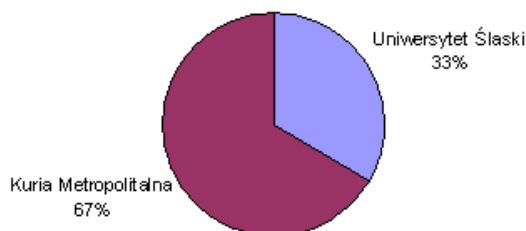

Realizowanie zakupów równoległe z dwóch różnych źródeł finansowania powoduje, że biblioteka zobowiązana jest do prowadzenia podwójnej dokumentacji, osobnych ksiąg inwentarzowych i akcesyjnych. Dodatkowo dokonywanie zakupów ze środków uczelnianych obliuguje do prowadzenia części operacji księgowych oraz procedur zamówień z wykorzystaniem Systemu Wspomagającego Zarządzanie Uczelnią – SAPUS w obszarze Zamówień Publicznych i Gospodarki Materiałowej. Za pośrednictwem systemu zamawiane są niektóre materiały biblioteczne, czasopisma zagraniczne oraz bazy danych, a ponadto rejestrowane są wszystkie faktury na książki zakupione ze środków przeznaczonych na badania statutowe. Jednocześnie Biblioteka musi prowadzić szczegółowe zestawienia nabywanych zbiorów: kwartalne – dla potrzeb działu finansowego UŚ oraz roczne zestawienie wszystkich wydatków (w tym opłat pocztowych, kosztów ponoszonych na konserwację i utrzymanie sprzętu kserograficznego itp.) dla działu księgowości Kurii Metropolitalnej.

W ciągu ponad 12 lat funkcjonowania BT Archidiecezja Katowicka przekazała ponad dwa razy więcej środków finansowych za zakup zbiorów aniżeli strona uniwersytecka.

W omawianym okresie od 2002 do końca 2012 r. z funduszy Kurii Metropolitalnej zakupiono łącznie 8676 woluminów książek, natomiast ze środków uczelnianych liczba ta wyniosła 2612 woluminów. Przy czym całkowite nakłady przeznaczone na działalność biblioteki poniesione przez obydwie instytucje wyrównują się, jeżeli uwzględnić także pieniądze przeznaczane na wynagrodzenia bibliotekarzy. Dodatkowo UŚ zaopa-

Nakłady na zakup zbiorów w latach 2002-2012

truje pracowników BT w podstawowy sprzęt komputerowy oraz oprogramowanie, jak również całkowicie finansuje dostęp do polskich i zagranicznych baz danych.

Najmniej liczącym się źródłem finansowania, w porównaniu z dotychczas omawianymi, pozostają dochody własne biblioteki pochodzące z opłat za wykonywanie kserokopii i wydruków oraz kar za przetrzymanie książek. Wszystkie te środki są przeznaczone na oprawę książek i czasopism oraz zakup papieru do drukarek i kserokopiarek.

4. Wymiana i dary

BT jest jedyną biblioteką specjalistyczną UŚ, która zainicjowała i prowadzi samodzielną wymianę książek i czasopism. Od początku swego istnienia, za sprawą porozumienia z dziekanem WT i dyrektora Biblioteki UŚ, otrzymała ona swobodę podejmowania decyzji w zakresie nawiązywania i prowadzenia wymiany²⁷. Ta forma działalności miała w pierwszej kolejności zasięg krajowy. Najwcześniej nawiązano współpracę z bibliotekami wydziałów i instytutów teologicznych oraz seminariów duchownych, co gwarantowało stały dostęp do najnowszych publikacji naukowych z dziedziny teologii ukazujących się w Polsce. Następną grupę kontrahentów, z którymi BT nawiązała kontakty były księżnice uniwersyteckie, instytutów naukowych i muzeów (głównie z obszaru Górnego Śląska) oraz kilka redakcji czasopism²⁸. W miarę rozwijania

²⁷ Pismo z dnia 20 stycznia 2004 r. zawierające zgodę dyrektora Biblioteki UŚ na prowadzenie samodzielnej wymiany przez BT z zastrzeżeniem zabezpieczenia finansowego przez Wydział Teologiczny [BT – Dokumentacja]

²⁸ Ewa Olszowy: Wymiana krajowa w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 2004 T. 82 s. 177-186

i utrwalania kontaktów z instytucjami w kraju zaczęto rozszerzać współpracę także na ośrodki zagraniczne, głównie w Niemczech, Włoszech i Słowacji, takie jak np. Herder-Institut w Marburgu, Hannah-Arendt-Institut für Totalitarismusforschung w Dreźnie, Biblioteka Pontificia Università Urbaniana w Rzymie, Prešovská Univerzita w Prešove²⁹. Obecnie biblioteka współpracuje z ponad osiemdziesięcioma instytucjami polskimi i kilkunastoma zagranicznymi.

Materiałem wymiennym są publikacje wydawane przez pracowników naukowych WT, dublety i druki zbędne, będące wynikiem selekcji otrzymanych darów, nie związanych z profilem badań prowadzonych na Wydziale³⁰. Najczęściej bywają to wydawnictwa przekazywane przez Drukarnię Archidiecezjalną, publikacje Księgarni św. Jacka, tytuły darowane przez Redakcję „Gościa Niedzielnego”. Wraz ze wzrostem liczby kontrahentów, z którymi BT prowadziła wymianę, rosła liczba pozycji pozyskiwanych tą drogą. Szczególnie wyraźnie da się zaobserwować tego rodzaju tendencję w odniesieniu do gromadzonych czasopism. W 2002 r. BT otrzymywała 49 tytułów czasopism, natomiast pod koniec 2012 r. ich liczba wzrosła do 180 tytułów (w tym odnotowano 161 - polskich periodyków i 19 – zagranicznych) o wartości sięgającej blisko 14 tys. zł. Pomimo, że środki finansowe przeznaczone na wymianę, czyli zakup wysyłanych pozycji oraz opłaty pocztowe, niewątpliwie obciążają budżet biblioteki, to w wymiarze ekonomicznym wymiana nadal jest opłacalna. Należy pamiętać, że ta forma gromadzenia pomniejsza wydatki na zakup nowości i prenumeratę czasopism. W analizowanym okresie wartość wpływów z tego źródła przekroczyła sumę wydatków poniesionych na wysyłkę wydawnictw. Chociaż wymiana nie stanowi obecnie podstawy przyrostu księgozbioru, to na przestrzeni minionych lat jej rola w procesie kształtowania księgozbioru staje się coraz bardziej widoczna. Przy jej udziale BT na bieżąco wzbogaca swój księgozbiór o nowe pozycje, ma możliwość uzupełniania braków w kolekcjach, także o tytuły niedostępne na rynku księgarskim oraz promuje dorobek naukowy WT na forum krajowym i międzynarodowym. Dodatkową korzyścią wynikającą ze współpracy jest wymiana wzajemnych doświadczeń zawodowych oraz wiedzy w zakresie opracowania zbiorów, komputeryzacji czy informacji naukowej³¹.

Ostatnią i jednocześnie najbardziej znaczącą formą gromadzenia zbiorów w BT są dary, które w odróżnieniu od kupna i wymiany stanowią grupę materiałów wymagających wnikliwej oceny przydatności. Publikacje otrzymywane od darczyńców stanowią cenny nabytek, jeżeli składają się z dokumentów wartościowych bądź stanowią celowo dobrane zespoły piśmiennicze. Od początku działalności biblioteki dary stanowiły najliczniejsze źródło rozwoju księgozbioru i z roku na rok widać, że liczba ta wzra-

²⁹ Taż: Wymiana zagraniczna w Bibliotece Teologicznej. W: Biblioteki kościelne... s. 132

³⁰ Andrzej Jurek: Współpraca bibliotek kościelnych w przekazywaniu dubletów i druków zbędnych: wykorzystanie nowoczesnych form zarządzania zbiorami. *Fides* 2010 nr 1/2 s. 140-149

³¹ Ewa Olszowy: Wymiana krajowa... s. 185

sta. Jednocześnie należy podkreślić, że są one najmniej planowaną i oczekiwaną formą gromadzenia zbiorów. Dlatego przed włączeniem kolejnego tytułu, konieczna jest analiza przydatności i ewentualnego wykorzystania danej pozycji przez czytelników w przyszłości. Wstępnie wybiera się zawsze tytuły, których brak w zbiorach, jak również te, które znajdują się w jednym egzemplarzu, a są najczęściej wypożyczane przez czytelników. Analizy takiej dokonuje się przez weryfikację zamówień czytelnianych i wypożyczeń³². O ile wcześniej biblioteka seminaryjna przyjmowała niemal wszystkie dary, o tyle obecnie ze względu na ograniczoną powierzchnię magazynową, do darów podchodzi się ostrożnie.

W dotychczasowej działalności BT można wyodrębnić dwa podstawowe źródła darów – instytucjonalne i osobowe. Wśród instytucjonalnych darczyńców znalazły się: wydawnictwa, hurtownie, likwidowane biblioteki parafialne, placówki naukowo-badawcze, redakcje czasopism, towarzystwa naukowe. Natomiast w gronie osób prywatnych przekazujących książki i czasopisma byli: księża, pracownicy naukowcy, autorzy książek, bibliotekarze, bibliofile, pracownicy uczelni, studenci³³.

Na przestrzeni lat pojawiały się zarówno skromne darowizny, liczące jedną lub kilka książek, jak też znaczące kolekcje, niejednokrotnie obejmujące kilka tysięcy woluminów. Do drugiej grupy można zaliczyć spuścizny po uczonych, a zwłaszcza pośmiertne dary księży przekazywane przez rodziny lub osoby do tego upoważnione. Są to bogate i wielodziedzinowe księgozbiory złożone nie tylko z wydawnictw zwartych i ciągłych, ale często także z dokumentów życia społecznego odzwierciedlających działalność naukową i duszpasterską darczyńców³⁴. W 2002 r. biblioteka decyzją rodziny zmarłego przejęła księgozbiór ks. dr. Martina Gritza³⁵. Dzięki tym zbiorom księżnica wzbogaciła się o najważniejsze dokumenty postanowień Kościoła w Niemczech, literaturę teologiczną dotyczącą zagadnień pokoju i wojny, publikacje z zakresu politologii, cenne zbiory *silesiaków* oraz wiele książek i czasopism związanych z duszpasterstwem wojskowym. W 2003 r. przekazane zostały z kolei książki po zmarłym ks. prof. dr. Paulu Bormannie³⁶, którego spuścizna obejmowała czasopisma teologiczne i książki z zakresu teologii patrystycznej, homiletyki, a także z pedagogiki i katechetyki. Zarówno księgozbiór Gritza, jak i Bormanna wymagał wnikliwej selekcji, a nieprzydatne

---

³² Bogumiła Warząchowska: Selekcja i preselekcja zbiorów biblioteki naukowej na przykładzie Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Fides* 2006 nr 1/2 s. 108

³³ Bogumiła Warząchowska: Dary w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego. *Arch. Bibl. Muz. Kośc.* 2008 T. 89 s. 397-406

³⁴ Jolanta Hibszer: Dokumenty życia społecznego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach: zarys problematyki. *Fides* 2013 nr 1 s. 89-102

³⁵ Wincenty Myszor: Ks. dr Martin Gritz i jego Biblioteka. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2003 T. 36 nr 1 s. 258-259

³⁶ Wincenty Myszor: Ks. Prof. dr Paul Bormann i jego biblioteka. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2004 T. 37 nr 1 s. 174-176

tytuły w BT trafiły do innych jednostek, m.in. do Biblioteki UŚ, Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych.

Największa ilość darów przypada na 2008 rok, kiedy abp Szczepan Wesoły, członek Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych oraz wieloletni kierownik Centralnego Ośrodka Duszpasterstwa Emigracyjnego w Rzymie, przekazał zasób liczący ponad 8 tys. woluminów książek i czasopism. Gromadzone przez dziesięciolecia książki reprezentują zagadnienia zarówno współczesnej historii Polski, jak i dotyczą tematów przez wiele lat zakazanych w naszym kraju, na przykład pełnej prawdy o drugiej wojnie światowej czy powojennych latach komunizmu w Polsce, a także posługi Jana Pawła II. W przejętym księgozbiorze na uwagę zasługują również pozycje w języku polskim wydawane poza granicami kraju, w niewielkich nakładach (np. publikacje Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie, Instytutu Literackiego w Paryżu)³⁷, często opatrywane dedykacjami samych autorów lub darczyńców, co podkreśla jeszcze bardziej jego unikatowy charakter³⁸.

W ostatnim okresie do biblioteki trafiły kolejne, znaczące pod względem ilości i wartości, kolekcje dwóch naukowców związanych z WT: ks. prof. dra hab. Remigiusza Sobańskiego³⁹ oraz ks. prof. dra hab. Wincentego Myszora⁴⁰. Pierwszy z nich pozostawił niezwykle bogaty księgozbiór zawierający głównie pozycje z zakresu prawa kanonicznego oraz szeroko rozumianej teologii prawa. Natomiast ks. Wincenty Myszor, pierwszy dziekan WT, który od kilkunastu lat systematycznie przekazuje swoje zbiory na potrzeby studentów i naukowców, w 2012 r. oddał kilkutysięczną kolekcję patrystyczną. Obydwa podarowane zespoły piśmiennicze są odzwierciedleniem zainteresowań oraz wieloletnich badań księży-naukowców.

Szczególną opiekę odczuwała biblioteka ze strony Wielkiego Kanclerza Wydziału abpa Damiana Zimonia. Przekazywał on do zbiorów książki – nowości, które sam otrzymywał w darze podczas targów, konferencji czy wystaw, od ludzi nauki i kultury ziemi śląskiej. Pokazny dar przekazał do biblioteki także biskup pomocniczy Stefan Cichy. Jego nominacja na biskupa diecezji legnickiej sprawiła, że zgromadzony księgozbiór z dziedziny liturgiki, homiletyki, mariologii znalazł miejsce w BT.

Obok darczyńców prywatnych występują również ofiarodawcy instytucjonalni, wśród których wymienić należy „Księgarnię Św. Jacka”, Drukarnię Archidiecejalną

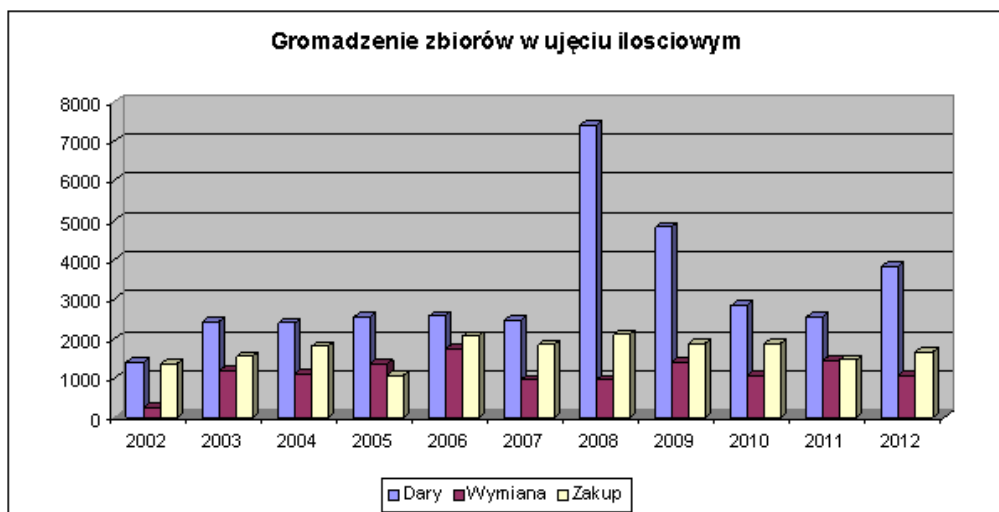
---

³⁷ Barbara Kołodziej: Kolekcja arcybiskupa Szczepana Wesołego – dar dla zbioru kościelnego Biblioteki Teologicznej. W: Biblioteki kościelne... s. 145

³⁸ Ewa Olszowy: Dedykacje rękopiśmienne w księgozbiorze arcybiskupa Szczepana Wesołego w Bibliotece Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego: rekonesans badawczy. *Fides* 2012 nr 1 s. 29-84

³⁹ Barbara Kołodziej: Spuścizna naukowa księdza Remigiusza Sobańskiego w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego – wstępna analiza. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2013 T. 46 nr 1 s. 202-207

⁴⁰ Agata Muc: Dar ks. prof. dr. hab. Wincentego Myszora dla Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. *Śl. Stud. Hist.-Teol.* 2013 T. 46 nr 1 s. 208-215

w Katowicach, redakcja tygodnika „Gość Niedzielny” oraz Bibliotekę UŚ. W 2005 r. dzięki ks. prałatowi Stefanowi Wylężkowi napłynął dar z Belgijskiego Stowarzyszenia Katolickiego Entraide d’Eglise. Jednym z głównych celów tego stowarzyszenia było przekazywanie bibliotekom dawnego bloku wschodniego literatury teologicznej. Otrzymana kolekcja to głównie serie teologiczno-filozoficzne francuskich autorów - Teilharda de Chardin, Bernada Hinga czy Yvesa Congara.

Od 2002 r. wśród darczyńców było tak wiele instytucji i osób prywatnych, że nie sposób ich wszystkich wymienić w tym miejscu⁴¹. Natomiast ilościowe zestawienie przekazanych darów oraz zbiorów pochodzących z wymiany i zakupu ukazuje wykres poniżej.

Po zsumowaniu wszystkich dotychczasowych wpływów widać, że dary stanowią ponad połowę wszystkich dotychczasowych wpływów (53% ogólnej liczby) w BT. Dla porównania procentowy udział zakupionych pozycji wyniósł 28%, natomiast woluminów otrzymanych z wymiany – 19%. Podobnie przedstawia się wymiar finansowy gromadzonych zasobów, co oczywiście największą całkowitą wartość osiągnęły zbiory pochodzące od darczyńców, ponieważ było ich najwięcej.

⁴¹ Gabriela Łącka: Dary w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w aspekcie ochrony dziedzictwa narodowego. *Fides* 2011 nr 1/2 s. 72-92

5. Podsumowanie

Biblioteka Teologiczna jako jedyna spośród bibliotek specjalistycznych wchodzących w skład uczelnianego systemu biblioteczno-informacyjnego UŚ ma możliwość prowadzenia odrębnej polityki gromadzenia dokumentów. Od początku swej działalności samodzielnie dokonuje zakupów, prowadzi systematyczną wymianę zbiorów oraz przyjmuje największą liczbę darów. Najistotniejszym czynnikiem decydującym o specyficznym charakterze ksiąźnicy są zasady finansowania i zakupu wydawnictw, realizowane równolegle z dwóch różnych źródeł - Archidiecezji Katowickiej i Uniwersytetu Śląskiego. Taki model finansowania zapewnia systematyczny i planowy rozwój księgozbioru, co obrazuje poniższa tabela.

Rok	Liczba woluminów książek	Liczba woluminów czasopism	Liczba woluminów ogółem	Przyrost księgozbioru
2001	101 614	14 710	116 324	brak danych
2002	104 260	15 151	119 411	3 087
2003	107 144	17 937	125 081	5 670
2004	109 941	19 974	129 915	4 834
2005	112 805	22 062	134 867	4 952
2006	116 682	24 153	140 835	5 968
2007	120 596	26 156	146 752	5 917
2008	128 100	29 016	157 116	10 364
2009	133 672	31 540	165 212	8 096
2010	137 518	33 463	170 981	5 769
2011	141 153	35 290	176 443	5 462
2012	145 689	37 276	182 965	6 522

W omawianym okresie przybyło łącznie 66 641 woluminów książek i czasopism, co sytuuje BT na pierwszym miejscu pod względem wielkości i tempa przyrostu księgozbioru wśród bibliotek wydziałowych na Uniwersytecie. Ponadto oferuje ona największą liczbę tytułów czasopism polskich i obcojęzycznych. Wyróżnia ją nie tylko wielkość zasobów, ale także ich wartość oraz unikatowy walor historyczny, co potwierdza wciąż powiększające się grono czytelników.